

SÄRNA NYA KYRKA

Särnaby 3:26; Särna församling; Älvdalens kommun; Dalarnas län

BESKRIVNING OCH HISTORIK

På en höjd sydväst om den gamla kyrkplatsen med Särna Gammelkyrka, ligger Särnas nya kyrka och nya kyrkogård. Kyrkan uppfördes för att ersätta byns äldre kyrka som bedömdes vara för nedsliten för att rustas upp.

Kyrkobygget påbörjades 1865, efter ritningar av Pehr Johan Ekman, men det skulle dröja till 1879 innan arbetet slutfördes och den nya kyrkans kunde invigas. Redan i februari 1893 drabbades dock den nya kyrkan av en förödande brand, och församlingen tvingades tillbaka till sin gamla kyrka som av en tillfällighet stod kvar.

Kyrkans återuppbyggnad genomfördes mellan 1893 och 1895. Man återskapade då föregångaren i alla väsentliga detaljer, vilken präglades exteriört av tidstypiska nygotiska former och s.k. ”snickarglädje”, lik de samtida kyrkorna i Hamra och Tyngsjö.

Redan 1914 genomfördes en restaurering som medförde väsentliga ändringar i kyrkans ursprungliga karaktär. Den nygotiska stilen dämpades, bl.a. fick kyrkan en enhetlig brädfodring och tornet erhöll en enklare form med kapade takutsprång men påbyggdes med tornur.

Kyrkans nuvarande gestaltning är emellertid resultat av ytterligare en genomgripande ombyggnad som genomfördes 1958. Endast planformen, även den med vissa förändringar, påminner om 1860-talets kyrka. Tornets utformning ändrades på nytt, det förhöjdes ett tiotal meter och försågs med nytt tornur. De nygotiska spetsfönstren omvandlades till rundbågiga, taken fick skifferbeklädning och koret fick en indragen rak avslutning. Hela interiören omdanades. De tidigare synliga takstolarna övertäcktes, de öppna bänkkvarteren ersattes med slutna och interiörens polykromi ersattes med en stram, ljus färgsättning. Korets fönster med glas-målningar plockades bort och koret fick ett stort krucifix som enda prydnad. Av den ursprungliga inredningen består endast takkronorna och dopfuntens porfyrfot.

Kyrkomiljön

Särna nya kyrka ingår i en särpräglad kyrkomiljö bestående av två kyrkor, kyrkogårdar, prästgård och skolbyggnad. Kyrkbyn utgör en tydlig enhet i nära anslutning till den övriga bebyggelsen i tätorten.

Den nya kyrkan reser sig på en höjd sydväst om den gamla kyrkplatsen. Kyrkotomten gränsar i söder till riksvägen samt i öster och norr till kyrkbyns infartsväg. I anslutning till kyrkan finns de nya kyrkogårdarna och ett församlingshem som tillkom på 1980-talet.

Kyrkotomten inhägnas av en stenmur i söder, öster och norr. I väster, mot församlingshemmet och minneslunden avgränsas tomten av häckar. Ingångar till kyrkotomten finns i alla väderstrecken. I öster, nedanför muren, används del av infartsvägen till området som parkeringsplats. I väster finns en enskild väg som från riksvägen leder till församlingshemmet, bårhuset, kyrkogården och kyrkans västra ingång.

Övrigt

Se även Särna Gammelkyrka

Övriga byggnader

Prästgården och pastorsexpeditionen: Se Särna Gammelkyrka.

Församlingshemmet är uppfört väster om kyrkan, i höjd med tornet. En asfalterad väg leder, från riksvägen till församlingshemmet och vidare till kyrkans område. Byggnaden är anlagd i diagonal i förhållande till kyrkan och bårhuset. Den är uppförd i en våning med fasader av vit målad locklistpanel under tegeltak.

Kyrkoanläggningen

Kyrkogården

Särna nya kyrka omringas av en omfattande kyrkogård bestående av flera enheter, med skilda karaktärer. De äldsta delarna tillkom i samband med uppförandet av nya kyrkan, och invigdes 1879 samtidigt som denna. De är förlagda söder och öster om kyrkan. Kyrkogården har därefter på 1940-talet utvidgats i norr nedanför kyrkan, mot kyrkbyns genomfartsväg, på 1960-talet i öster och 1975 mot i söder mot riksvägen. Slutligen under 2003 har utvidgning skett nordväst om kyrkan, nedanför församlingshemmet. Denna del omfattar urn- och kostgravar samt minneslund. Den avskärmas i söder och väster med stenpelare som bär vitmålat spjälstaket.

Den äldre delen av kyrkogården, söder och öster om kyrkan, har gravkvarter som invändigt delas eller avgränsas av asfalterade eller stensatta gångar samt av häckar och trädplanteringar. Utvändigt omgärdas de sammanhängande norra och södra delarna av häckar i väster och i övrigt av en stenmur.

Norra delen av kyrkogården består delvis av fyllnadsmassor och avgränsas av en stödmur längs med vägen i norr och öster. I väster gränsar den till minneslunden och avskiljs från denna genom häckar och träd. Den har terrasserade gravkvarter i skilda nivåer nedanför kyrkan.

Stentrappor förbinder terrasserna och rakt vinklade grusalléer delar gravkvarteren. Norra kyrkogården saknar yttre ingångar.

Till kyrkogården hör ett bårhus uppfört 1963, strax utanför kyrkan väster om tornet. Till sin karaktär associeras det till kyrkobyggnaden.

Kyrkan. Exteriör

Dagens förhållanden är i stort följden av flera ombyggnationer och i synnerhet av omfattande förändringar som infördes 1958.

Kyrkan består av ett rektangulärt långhus med indraget och rakt avslutat kor i öster, vapenhus i söder, sakristia i norr och västtorn. Vapenhuset och sakristian är placerade i höjd med långhusets mitt, mot norr respektive söder, och balanserar varandra. Ingångar finns genom tornet, södra vapenhuset. Byggnaden är uppförd på en förhöjd och gråputsad betonggrund, med källare för elcentral under sakristian.

Byggnadens stomme är uppförd av liggtimmer med stockar som är skarvade på längden.

Skarvningen är förstärkt med vertikala stolpar, på ömse sidor om väggarna. Stommen är utvändigt brädfodrad med vitmålad locklistpanel.

Portarna till kyrkans ingångar är identiska, de har överljusfönster och pardörrar. Dörrarna har vinklad spåntpanel av lackad furu. Sakristian som har en tillbyggd ingång till källaren har en enkel dörr med liggande spåntpanel. Södra och västra portens omfattningar bär vägglyktor. Ingångarna ligger högt i förhållande till marknivån och samtliga har därför trappor av röd sandsten. Västra ingången är även försedd med räcke av smide.

Långhuset har stora rundbågiga fönsteröppningar, fyra på varje sida. Koret har en fönsteraxel med rektangulärt fönster i norr och söder, samt ett högt placerat triangulärt fönster i östra gaveln. Tornet har endast smala mindre fönster i höjd med vapenhuset, ett i norr och ett i söder, samt ett litet runt fönster i höjd med tornkammaren mot norr. I höjd med klockkammaren har tornet, i samtliga väderstreck, höga ljudöppningar försedda med träluckor. Översta tornkammaren, som inrymmer tornuren, har svarta urtavlor i varje väderstreck.

Tornet har två indragningar med takfall och hög avsmalnande spira som avslutas med torntak. Övriga byggnadskroppar täcks av sadeltak med undantag av sakristian som har pulpettak.

Samtliga tak är täckta med skiffer.

Spiran kröns av ett järnkors med krans stående på ett klot; krans och klot är förgyllda. Långhusetsnock, i höjd med östra gaveln, kröns av ett järnkors med hjärta och ankare. Korset är märkligt nog vänt i taknockens riktning.

I sin helhet är kyrkans nuvarande utformning och karaktär stram och avskalad. Den har ett enhetligt utförande i material och färgsättning och en rigiditet i stilen som härstammar från ombyggnationerna. Den enda utsmyckande detaljen i fasaderna är södra vapenhusets gavelfält.

Interiörer

Kyrkans nuvarande invändiga gestaltning och inredning är ett resultat av 1958-års fullständiga ombyggnad, då hela interiören m.m. omdanades. Kyrkans ursprungliga nygotiska prägel uttraderades. Takstolarna övertäcktes, de öppna bänkkvarteren ersattes med slutna och interiörens polykromi ersattes med en stram, ljus färgsättning. Spetsbågiga fönster ersattes med rundbågiga medan korets fönster med glasmålningar togs bort. Koret fick då ett stort krucifix som enda prydnad. Av den ursprungliga inredningen består endast takkronorna och dopfontens fot i porfyr.

Kyrkans väggar är klädda med stående, bred och falsad panel. Innertaket som har spegelvalv är utfört med smal falsad panel. Väggar, innertak och inredningar är målade i ljusa kulörer, från vit till ljusgul och ljusgrå. Delar av bänkinredningen samt predikstolen och altarringen avviker något. Golvet har ett brädgolv av fernissad (lackad?) furu.

Kyrkorummets dörrar har samma stil och utförande; de består av pardörrar mot vapenhusen och av en enkeldörr mot sakristian. Dörrarna till tornets vapenhus har inglasning i överdelarna.

Inredning och inventarier

Altarbordet, ett enkelt rektangulärt bord av furu, är uppställt på ett förhöjt podium, även det av furu. Altartavlan utgörs av en vävnad, med motiv ur Jesu liv, som täcker hela korväggen. Den är skapad 1981 av konstnären Dagmar Lodén och utförd av Alice Lund Textilier AB i Borlänge. Triumfkrucifixet av lindträ som är uppställt framför vävnaden, över altarbordet, är ett verk från 1958 av konstnären Curt Thorsiö. Altarringen är utförd i omålad furu. Den har knäfall, indelning med speglar och vinklade sidostycken.

Dopfonten utgörs av en silverskål, placerad på ett fundament av särnaporfyr. Skålen är från början ett skidpris, vunnit av Särnas legendariske skidlöpare Per Erik Hedlund, och skänkt till kyrkan 1926.

Predikstolen är ritad av arkitekt R. Hjort, som även svarade för kyrkans ombyggnad 1958.

Läktaren har fått sin nuvarande gestaltning vid ombyggnaden på 1950-talet. Den har läktarbarriär med gallerverk och bärs av 12 pelare. Läktaren nås genom tornkammaren över vapenhuset.

Orgelfasaden har genomgångsvalv i mittdelen och sidoanslutningar till valvet genom spjälväggar. Fasadfältet över valvet är utsmyckat med musikaliska symboler.

Orgeln är en Åkerman & Lund från 1950 med två manualer, pedal och 25 stämmor, av vilka några härstammar från den första orgeln, en Zetterkvist från 1894.

Takkronorna av mässing är från Skultuna och anskaffade i slutet av 1800-talet. Kronan över läktaren är från 1700-talet. I tornets vapenhus hänger en mässingskrona, skänkt till församlingen på 1690-talet, denna härstammar från Gammelkyrkan. På långhusets väggar hänger lampetter av mässing med speglar.

Tornet har två klockor. De är gjutna i malm 1893-94 av J. D. Grundberg i Sundsvall och ersätter ursprungliga klockor som smälte i branden 1893.

Övriga upplysningar

De vid 1958-års ombyggnad nedtagna fönster med glasmålningar förvaras, enligt uppgift, på kyrkans vind.

KULTURHISTORISK KARAKTERISTIK OCH BEDÖMNING

Kyrkbyn i Särna utgör en ovanlig och omfattande kyrkomiljö med flera generationer av kyrkor och kyrkogårdar. Miljön omfattar även prästgården och byns första skolbyggnad. På senare tid har också ett arkitektritad församlingshem tillkommit i anslutning till nya kyrkan.

Särnas nya kyrka invigdes 1879 men redan 1893 eldhärjades byggnaden helt. Kyrkans återuppbyggnad slutfördes 1895. Man återskapade då, i alla väsentliga detaljer, föregångaren som präglades exteriört av tidstypiska nygotiska former.

Redan 1914 genomfördes en restaurering som ändrade väsentligt kyrkans ursprungliga nygotiska karaktär.

Kyrkans nuvarande gestaltning är emellertid resultat av ytterligare en genomgripande ombyggnad, som genomfördes 1958. Endast planformen påminner numera om 1860-talets kyrka. Tornets utformning ändrades på nytt. De nygotiska spetsfönstren omvandlades till rundbågiga, taken fick skifferbeklädning och koret fick en indragen rak avslutning. Samtidigt omdanades hela interiören.

Jfr. Särna Gammelkyrka

Att särskilt tänka på i förvaltning och användning av kyrkan och kyrkomiljön

- Den sammanhållande kyrkomiljön med kyrkor, kyrkogårdar, prästboställe och församlingshem.
- 1950-talets restaurering präglad av arkitekten R. Hjort och konstnären J. Werkmäster

Källor och litteratur

Ahlberg, H. 1996. *Dalarnas kyrkor i ord och bild*.

Boreklev, Per. 1982. *Särna Kyrka*. Kyrkoberskrivning.

Prästgårdsinventering, Västerås stift. 1976 och 1993

Särna-Idre 300 år: En hembygdsbok. 1945

www.alvdalen.se/sarnakyrk.htm

www.sarnakyrka.org

Övriga uppgifter:

Inventeringsdatum: 2004-08-10

Fältinventering: Jean-Paul Darphin

Kulturhistorisk karakteristik och bedömning: Jean-Paul Darphin, efter samråd med referensgrupp utsedd av Västerås stift

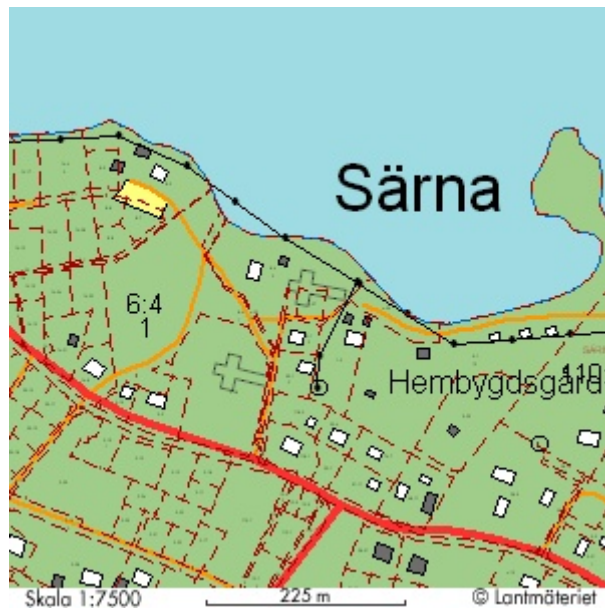
Rapportsammanställning och foto: Jean-Paul Darphin

Färdigställd: 2005-02-17

Händelser: Kronologisk förteckning

År	H-Typ	Händelse	Källa
1865	Nybyggnad	Särna nya kyrka påbörjas. Ritningarna fr. 1850-talet av Ark. P. J. Ekman	Ahlberg, 1996
1879	Invigning	Kyrkan och nya kyrkogården	Ahlberg, 1996
1893	Brand	Byggnaden ödelades, endast inventarierna kunde räddas	RAÄ, Byggreg Ahlberg, 1996
1893-95	Återuppbyggnad	Återuppbyggnad med förändringar	Ahlberg, 1996
1894	Orgel	Ny orgel installeras, fr. Zetterkvist	RAÄ, Byggreg Ahlberg, 1996
1910-tal	Ändring interiör-exteriör	Uppsättning av tre fönster m. glasmålningar i koret	Boreklev, 1982
1914	Ändring	Ark. F. Falkenberg, byggm. Björn Jonsson. Nygotiska stilen dämpas, ny enhetlig brädfodring, ändring av tornet, m.m.	RAÄ, Byggreg
1958	Ombyggnad Återinvigning	Ark. R. Hjort, byggm. N. Skogslund, konstn. J. Werkmäster. Ombyggn. Total förvandling av kyrkan till den vi har idag.	RAÄ, Byggreg Ahlberg, 1996. Boreklev, 1982
1958	Orgel	Ny orgel installeras, Åkerman & Lund, delar av den gamla återanvänds	Ahlberg, 1996
1963	Nybyggnad	Bårhus	Församlingen
1984	Underhåll Exteriör	Ark. G. Berglund. Renovering ytskikt, ommålning	RAÄ, Byggreg Ahlberg, 1996
1986-tal	Nybyggnad	Församlingshem	Församlingen
2003	Anläggning	Minneslund och ny etapp kyrkogården	Församlingen
2004	Vård-undehåll interiör	Restaurering; konserv. Johan Dahl; bl.a. krucifixet	Församlingen

Situationsplan

Särna gamla och nya kyrka